

УДК 378.014.25.61

DOI [HTTPS://DOI.ORG/10.33989/2075-146X.2023.32.292637](https://doi.org/10.33989/2075-146X.2023.32.292637)

НАТАЛІЯ ДОРОХОВА

ORCID: 0000-0003-2831-8451

ТАМАРА КОСТИРЕНКО

ORCID: 0000-0002-3139-6672

Полтавський державний медичний університет

АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ

У статті схарактеризовано міжнародну академічну мобільність науково-педагогічних працівників як засіб забезпечення якості освітніх програм на основі аналізу практичного досвіду Полтавського державного медичного університету. Окреслено відповідні локальні нормативні акти; переваги та форми академічної мобільності для учасників освітнього процесу; наведено приклади закордонних закладів вищої освіти, міжнародні проекти та програми, за якими здійснюється співпраця; висвітлено відповіді респондентів на питання щодо можливості академічної мобільності.

Ключові слова: науково-педагогічні працівники, освітньо-професійна програма, академічна мобільність, учасники академічної мобільності, заклади-партнери, якість освіти.

Постановка проблеми. Академічна мобільність є дієвою формою інтернаціоналізації вищої освіти, що забезпечує її учасникам із України безпосередній доступ до наукових досягнень іноземних держав, сприяє розвитку їх загальних і фахових компетентностей, які впливають на успішність подальшої професійної та соціальної діяльності. Укладення договорів про співробітництво між закладами-партнерами для взаємного обміну досвідом та передовими практиками відповідає одному з принципів Болонської декларації – розширення академічної мобільності здобувачів освіти і науково-педагогічних працівників із метою розбудови єдиного європейського освітнього й наукового простору.

Аналіз останніх досліджень. Основним тенденціям, етапам розвитку академічної мобільності, проблемам реалізації міжнародних програм обміну присвячені праці таких дослідників: В. Астахової та К. Астахової, С. Вербицької, А. Мокія та І. Лапшиної, А. Татарнікової й К. Магрламової та ін. Зважаючи на вагомий внесок вказаних авторів у дослідженні питань, пов'язаних з темою цієї статті, варто зауважити, що недостатньо публікацій про реалізацію права на академічну мобільність викладачів у закладах вищої освіти.

Мета статті – схарактеризувати міжнародну академічну мобільність науково-педагогічних працівників як засіб забезпечення якості освітніх програм на основі аналізу практичного досвіду Полтавського державного медичного університету (далі – ПДМУ).

Виклад основного матеріалу.

Функціонування інституційної структури внутрішньої системи забезпечення якості освіти полягає в створенні та реалізації умов для підготовки висококваліфікованих фахівців відповідних спеціальностей, конкурентоспроможних на ринку праці, здатних до ефективної професійної діяльності на рівні світових стандартів, готових до постійного професійного зростання, соціальної та професійної мобільності (*Методичні рекомендації...*, 2018).

Варто зазначити, що інтернаціоналізація – це процес досягнення вищою освітою рівня міжнаціонального, міжкультурного та глобального масштабу, що має освітні завдання й функції (Попій, 2017, с. 49). Відповідно навчання, викладання та наукові дослідження в межах освітніх програм мають бути пов'язаними з інтернаціоналізацією діяльності закладів вищої освіти. Одним із таких є ПДМУ, до пріоритетних напрямів розвитку якого належать інтеграція у міжнародний освітньо-науковий простір, провадження міжнародної діяльності. Основними завданнями цієї діяльності визначено: активізувати підготовку обдарованої молоді шляхом її залучення до програм освітньої і наукової мобільності з метою підготовки майбутніх конкурентоспроможних вчених, здатних впроваджувати європейські дослідницькі і освітні технології, а також інновації; активізувати укладення й реалізацію двосторонніх і багатосторонніх міжнародних договорів про співробітництво з провідними європейськими і світовими університетами, дослідними центрами, медичними установами й науковими центрами (*Стратегія ПДМУ на 2022-2027 рр.*, 2021).

Варто зазначити, що цілі, завдання, порядок організації та виконання програм академічної мобільності, визнання й зарахування її результатів для здобувачів освіти та науково-педагогічних працівників та інших працівників регламентуються такими локальними нормативними актами: «Положенням щодо врегулювання питань академічної мобільності учасників освітнього процесу Полтавського державного медичного університету», «Положенням про внутрішню академічну мобільність учасників освітнього процесу в Полтавському державному медичному університеті».

У цих положеннях термін «академічна мобільність» вживається відповідно до Закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII, він означає можливість учасників освітнього процесу навчатися, викладати, стажуватися чи проводити наукову діяльність в іншому закладі вищої освіти (науковій установі) на території України чи поза її межами (Антонов, 2015, с. 52). Проведений аналіз засвідчив, що визначення цього поняття варіюється в теоретичній літературі. Наприклад А. Мокій, І. Лапшина розтлумачили «академічну мобільність» як здатність людей до навчання, підвищення рівня знань, умінь та компетентностей упродовж життя для відповідності міжнародному ринку праці (Мокій, Лапшина, 2009, с. 14). Учені Т. Фініков та О. Шаров вважають академічну мобільність дієвим інструментом трансферу нових знань, передових наукових, дидактичних та управлінських технологій, який дозволяє наближувати вітчизняну науково-освітню сферу до світового рівня (Фініков, Шаров, 2014, с. 117).

Важливість впливу й переваг академічної мобільності відображено в цілях, визначених у ПДМУ: підвищення якості освіти та ефективності наукових досліджень; підвищення конкурентоспроможності освітньо-наукової спільноти ПДМУ; розвиток професійних навичок та особистісних якостей учасників академічної мобільності; поглиблення співробітництва з міжнародними партнерами у сферах освіти і науки. Учасниками академічної мобільності можуть бути здобувачі усіх рівнів освіти, а також науково-педагогічні, наукові, інші працівники з ПДМУ. Для реалізації права на академічну мобільність ПДМУ та іноземний заклад освіти (наукова установа) або інший український заклад освіти (наукова установа) укладають у письмовій або електронній формі договір між закладами-партнерами про виконання програми академічної мобільності. Особа, яку відібрано відповідно до вимог положення для участі у програмі академічної мобільності, укладає з ПДМУ договір академічної мобільності. Право на академічну мобільність може бути реалізоване за власною ініціативою за умови позитивного рішення ректора ПДМУ, прийнятого на підставі подання та індивідуального запрошення від іноземного закладу освіти (наукової установи) (Положення щодо врегулювання..., 2022).

Ця форма інтернаціоналізації освіти надає такі переваги для учасників освітнього процесу: досвід перебування в інших освітніх закладах/наукових установах; розвиток міжкультурної компетентності; опанування сучасних методів, підходів навчання та наукових досліджень, які використовують провідні країни світу; забезпечення можливостей для кар'єрного розвитку в Україні та за кордоном (Бака, 2017, с. 126).

Відповідно для учасників академічної мобільності з ПДМУ окреслено завдання: підвищення рівня теоретичної та практичної підготовки, професійної майстерності; отримання міжнародного досвіду провадження викладацької, наукової, науково-технічної діяльності й доступу до європейської та світової дослідницької інфраструктури; реалізація спільних наукових, науково-технічних та/або освітніх проєктів тощо (Положення щодо врегулювання..., 2022).

Академічна мобільність для тих, хто здобувають освітньо-науковий ступінь доктора філософії, науковий ступінь доктора наук або є науково-педагогічними, іншими працівниками може здійснюватись за такими формами: участь у програмах кредитної академічної мобільності учасників академічної мобільності, які здобувають ступінь доктора філософії; участь у спільних освітніх та/або наукових проєктах; викладання; стажування; наукове дослідження; наукове стажування; мовне стажування; підвищення кваліфікації. Передбачено також інші форми, наприклад, участь у семінарах, конференціях, виступи та публікації в межах певної спеціальності/галузі знань тощо), що не суперечать законодавству (Положення щодо врегулювання..., 2022).

Відділ з міжнародних зв'язків проводить моніторинг можливої участі здобувачів освіти та науково-педагогічних у міжнародних грантах, стипендіях, конгресах тощо. Відповідно до основних напрямів діяльності цього структурного підрозділу належать: підготовка проєктів угод, договорів, робочих програм про співробітництво з зарубіжними закладами вищої освіти і організаціями та контроль за їх виконанням; організація навчання, стажування, обміну досвідом науково-педагогічних працівників, здобувачів освіти в зарубіжних закладах вищої освіти; організація та координація роботи з реалізації міжнародних науково-освітніх проєктів та програм тощо (Відділ з міжнародних зв'язків ПДМУ, 2023).

Для реалізації права на академічну мобільність науково-педагогічні працівники ПДМУ можуть проходити: планове наукове стажування, у т.ч. за кордоном (Horizon, Erasmus+); стажування в іншому закладі вищої освіти або науковій установі; стажування професійного спрямування. Участь викладачів у програмах академічної мобільності може бути визнано як підвищення кваліфікації. Після отримання відповідних сертифікатів науково-педагогічним працівникам в особисті освітні портфоліо

зараховуються кредити ЄКТС відповідно до визначених умов і процедур у ПДМУ (*Положення про підвищення кваліфікації ...*, 2023).

На прикладі трьох освітньо-професійних програм продемонструємо, яким чином навчання, викладання та наукові дослідження, пов'язані з інтернаціоналізацією діяльності ПДМУ.

У межах ОПП Стоматологія другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 221 Стоматологія відбувається співпраця з Magna Charta Universitatum, Європейською та Міжнародною асоціаціями університетів, завдяки якій науково-педагогічні працівники беруть участь у вебінарах, круглих столах і інших заходах щодо розвитку вищої освіти в сучасному світі. У 2019 р. за ініціативи адміністрації УМСА (нині – ПДМУ) створено міжнародний консорціум університетів «Developing complex systems Approach In methodology of medical and dental education (MAIDAN)» («Розвиток комплексного підходу у методології медичної і стоматологічної освіти»), до якого увійшли: Університет Сантьяго-де-Компостела (Іспанія), Університет Перуджи (Італія), Вільнюський університет (Литва), Кутаїський державний університет ім. Акакі Церетелі (Грузія), Батумський державний університет імені Шота Руставелі (Грузія), Буковинський державний медичний університет, Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького. На основі цієї співпраці було розроблено проєкт, який взяв участь у конкурсі програми Еразмус+ КА2.

У 2020 році УМСА (нині – ПДМУ) як заклад приєднався до міжнародного консорціуму, у складі якого 16 університетів і закладів охорони здоров'я Бельгії, Великобританії, Ірландії, Іспанії, Італії, Нідерландів, Німеччини. У його межах розроблено проєкт «Kids Involved in Nutrition Decisions», який подано на конкурс до Європейської комісії Horizon 2020 (Research and Innovations Actions). Згідно з двосторонніми договорами між УМСА (нині – ПДМУ) й Університетом Арістотеля (м. Салоніки, Греція), Університетом Поля Сабатьє (м. Тулуза, Франція) та Університетом Сантьяго-де-Компостела (Іспанія) здійснюється міжнародна академічна мобільність науково-педагогічних працівників і здобувачів вищої освіти за програмою Erasmus+. Крім того, у межах Erasmus+ створено консорціум за напрямом Capacity Building in the Field of Higher Education (*Відомості про самооцінювання ОПП Стоматологія...*, 2021).

Науково-педагогічні працівники та здобувачі вищої освіти за ОПП Медицина другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 222 Медицина здійснюють міжнародну академічну мобільність як на підставі договорів про співпрацю із закордонними університетами, так і згідно з двосторонніми угодами між ПДМУ та Університетом Арістотеля (м. Салоніки, Греція), Університетом Поля Сабатьє (м. Тулуза, Франція) та Університетом Сантьяго-де-Компостела (Іспанія) за програмою Erasmus+. Викладачі за ОПП Медицина є активними учасниками міжнародної освітньої медичної програми «OMI Seminars» (м. Зальцбург, Австрія). У межах міжнародних проєктів створено консорціуми “Developing Complex Systems Approach in Methodology of Medical and Dental Education” (MAIDAN), “Kids Involved in Nutrition Decisions” (KiNDhealth) та “From BIG data to personalized medicine: multi-omics sigNATURE in age-associated heart and lung fibrosis (BIGNATURE)”, за якими триває активна співпраця за програмами Capacity Building та Horizon Europe. ПДМУ є членом Magna Charta Universitatum, Європейської асоціації університетів і Міжнародної асоціації університетів. Здобувачі вищої освіти за ОПП Медицина та науково-педагогічні представляють свої здобутки на міжнародних наукових форумах за кордоном, мають публікації у закордонних наукових виданнях. (*Відомості про самооцінювання ОПП Медицина...*, 2021)

Науково-педагогічні працівники за ОПП Педіатрія другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 228 Педіатрія є активними учасниками міжнародної освітньої медичної програми «OMI Seminars» (Австрія). У межах міжнародної програми Євросоюзу «Horizon 2020» та «Horizon Europe 2021-2027» створено шість консорціумів (*Участь ПДМУ в проєктах...*, 2023)

Попри воєнний стан, ПДМУ реалізує програми академічної мобільності з міжнародними установами на підставі договорів про співпрацю. У 2023 року на основі меморандуму між ПДМУ й Вільнюським університетом науково-педагогічні працівники кафедр педіатрії №1 з неонатологією та педіатрії №2 пройшли онлайн-стажування «Невідкладні стани в педіатрії», за результатами якого учасники отримали по 1 кредиту ЄКТС (*Відомості про самооцінювання ОПП Педіатрія...*, 2023).

Крім того, упродовж 2022–2023 років науково-педагогічні працівники пройшли підвищення кваліфікації та стажування в таких містах як: Білосток, Варшава, Краків, Лодзь, Люблін, (Польща); Вільнюс (Литва); Рига (Латвія); Варна, Созополь (Болгарія); Копище, Ружомберк, Подгайська (Словаччина); Логроньо, Сантьяго-де-Компастела (Іспанія); Тулуза (Франція); Гамбург (Німеччина); Брешія, Мілан (Італія); Вашингтон (США).

Протягом 2022-2023 н.р. навчально-методичним відділом забезпечення якості освіти спільно з деканатами стоматологічного та міжнародного факультетів, медичних факультетів №1, №2, проведено онлайн-анкетування в ПДМУ. У ньому взяли участь науково-педагогічні працівники, що реалізують вищезазначені ОПП Стоматологія, Медицина, Педіатрія. Мета цих анкетувань – вивчення думки респондентів щодо якості ресурсного забезпечення освітнього процесу і педагогічної діяльності. Одне з питань анкети стосувалося можливості брати участь у програмах академічної мобільності, відповіді респондентів опрацьовано та сформовано таблицю (табл. 1).

Чи маєте Ви можливість брати участь у програмах академічної мобільності?	ОПП Стоматологія	ОПП Медицина	ОПП Педіатрія
	Так – 74,8%	Так – 74,2%	Так – 76,9%
Частково – 18,9%	Частково – 24,2%	Частково – 12,3%	
Ні – 6,3%	Ні – 1,6%	Ні – 10,8%	

Табл. 1. Результати анкетування науково-педагогічних працівників в 2022-2023 н.р.

Висновки. Отже, важливо, щоб заклади вищої освіти в Україні активно підтримували науково-педагогічних працівників, які бажають реалізувати право на міжнародну академічну мобільність. Це вимагає забезпечення належних умов, зокрема укладання договорів і використання відповідних ресурсів. Такий підхід вдосконалює якість реалізації освітніх програм та сприяє інтеграції України в європейський освітньо-науковий простір.

Список використаних джерел

- Антонов, А. В. (2015). Державне регулювання процесу активізації академічної мобільності. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Державне управління*, 2, 50-60. Взято з <http://surl.li/mkwth> (дата звернення: 12.10.2023).
- Бака, С. (2017). Основні елементи академічної мобільності в країнах ЄС та інших країнах. *Освітня аналітика України*, 1, 117-127. Взято з https://science.iea.gov.ua/wp-content/uploads/2018/12/117_127_Baka.pdf (дата звернення: 11.10.2023).
- Відділ з міжнародних зв'язків ПДМУ. Взято з <https://www.pdmu.edu.ua/sections/mz> (дата звернення: 15.10.2023).
- Відомості про самооцінювання ОПП Медицина за другим (магістерським) рівнем вищої освіти зі спеціальності 222 Медицина. (2021). Взято з <http://surl.li/mkwvu> (дата звернення: 11.10.2023).
- Відомості про самооцінювання ОПП Педіатрія за другим (магістерським) рівнем вищої освіти із спеціальності 228 Педіатрія. (2023). Взято з <http://surl.li/mkwvu> (дата звернення: 11.10.2023).
- Відомості про самооцінювання ОПП Стоматологія за другим (магістерським) рівнем вищої освіти із спеціальності 221 Стоматологія. (2021). Взято з <http://surl.li/mkwvh> (дата звернення: 11.10.2023).
- Методичні рекомендації щодо побудови інституційної структури внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти у закладах вищої освіти. Взято з <http://surl.li/mkwts> (дата звернення: 14.10.2023).
- Мокий, А., Лапшина, І. (2009). Академічна мобільність: виклики і загрози для людського капіталу України. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*, 11, 14-17.
- Положення про підвищення кваліфікації та стажування науково-педагогічних працівників Полтавського державного медичного університету. (2023). Взято з https://www.pdmu.edu.ua/storage/n_process_vimo/docs_links/lxuSCL57BO0g8dFPaA0rtsxwLGrEPmkEwrSgtMFI.pdf (дата звернення: 12.10.2023).
- Положення щодо врегулювання питань академічної мобільності учасників освітнього процесу Полтавського державного медичного університету. (2022). Взято з <http://surl.li/fxoqr> (дата звернення: 19.10.2023).
- Попій, І. В. (2017). Політика академічної мобільності: спроба концептуалізації. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Питання політології*, 31, 47-54.
- Стратегія Полтавського державного медичного університету на 2022-2027 рр. (2021) Взято з <https://www.pdmu.edu.ua/misiya-viziya-ta-klyuchovi-cinnosti> (дата звернення: 12.10.2023).
- Участь ПДМУ в проектах «Horizon 2020» та «Horizon Europe 2021-2027». Взято з <https://www.pdmu.edu.ua/horizon-2020> (дата звернення: 12.10.2023).
- Фініков, Т. В., Шаров, О. І. (Ред.). (2014). *Моніторинг інтеграції української системи вищої освіти в Європейський простір вищої освіти та наукового дослідження: аналіт. звіт міжнарод. благод. фонду «Міжнарод. фонд дослідж. освіт. політики»*. Київ: Таксон. Взято з <http://surl.li/maqmg> (дата звернення: 10.10.2023).

References

- Antonov, A. V. (2015). Derzhavne rehulivannia protsesu aktyvizatsii akademichnoi mobilnosti [State regulation of the process of activation of academic mobility]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu tsyvilnoho zakhystu Ukrainy. Seriya: Derzhavne upravlinnia [Bulletin of the National University of Civil Defense of Ukraine. Series: Public administration]*, 2, 50-60. Retrieved from <http://surl.li/mkwth> [in Ukrainian].

- Baka, S. (2017). Osnovni elementy akademichnoyi mobilnosti v krayinakh YES ta inshykh krayinakh [The main elements of academic mobility in EU countries and other countries]. *Osvitnia analityka Ukrainy [Educational analytics of Ukraine]*, 1, 117-127. Retrieved from https://science.iea.gov.ua/wp-content/uploads/2018/12/117_127_Baka.pdf [in Ukrainian].
- Finikov, T. V., & Sharov, O. I. (Eds.). (2014). *Monitorynh intehtratsii ukrainskoi systemy vyshchoi osvity v Yevropeyskyi prostir vyshchoi osvity ta naukovoho doslidzhennia [Monitoring the integration of the Ukrainian system of higher education into the European area of higher education and scientific research]: analit. zvit mizhnarod. blahod. fondu «Mizhnarod. fond doslidzh. osvit. polityky»*. Kyiv: Takson. Retrieved from: <http://surl.li/maqmg> [in Ukrainian].
- Metodychni rekomendatsii shchodo pobudovy instytutysiinoi struktury vnutrishnoi systemy zabezpechennia yakosti osvitnoi diialnosti ta yakosti vyshchoi osvity u zakladakh vyshchoi osvity [Methodological recommendations for creation the institutional structure of the internal system of ensuring the quality of educational activities and the quality of higher education in higher education institutions]*. Retrieved from <http://surl.li/mkwtc> [in Ukrainian].
- Mokii, A., & Lapshyna, I. (2009). Akademichna mobilnist: vyklyky i zahrozy dlia liudskoho kapitalu Ukrainy [Academic mobility: challenges and threats to the human capital of Ukraine]. *Naukovi visnyk Volynskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky [Scientific Bulletin of Lesya Ukrainka Volyn National University]*, 11, 14-17 [in Ukrainian].
- Polozhennia pro pidvyshchennia kvalifikatsii ta stazhuvannia naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv Poltavskoho derzhavnogo medychnoho universytetu [Regulations on advanced training and internship of scientific and pedagogical workers of the Poltava State Medical University]*. (2023). Retrieved from https://www.pdmu.edu.ua/storage/n_process_vimo/docs_links/lxuSCL57B0Og8dFPaA0rtsxwLGrEPmkEwrSgtMFI.pdf [in Ukrainian].
- Polozhennia shchodo vrehuliuvannia pytan akademichnoi mobilnosti uchasykiv osvitnoho protsesu Poltavskoho derzhavnogo medychnoho universytetu [Regulations regarding the settlement of issues of academic mobility of participants in the educational process of the Poltava State Medical University]*. (2022). Retrieved from <http://surl.li/foxqp> [in Ukrainian].
- Popii, I. V. (2017). Polityka akademichnoi mobilnosti: sproba kontseptualizatsii [Academic mobility policy: an attempt at conceptualization]. *Visnyk KhNU imeni V.N. Karazina. Pytannia politolohii [Bulletin of the KhNU named after V.N. Karazina. Questions of political science]*, 31, 47-54 [in Ukrainian].
- Stratehiia Poltavskoho derzhavnogo medychnoho universytetu na 2022-2027 rr. [Strategy of Poltava State Medical University for 2022-2027]*. (2021). Retrieved from <https://www.pdmu.edu.ua/misiya-viziya-ta-klyuchovinnosti> [in Ukrainian].
- Uchast PDMU v proiektakh «Horizon 2020» ta «Horizon Europe 2021-2027» [Participation of PSMU in the "Horizon 2020" and "Horizon Europe 2021-2027" projects]*. Retrieved from: <https://www.pdmu.edu.ua/horizon-2020> [in Ukrainian].
- Viddil z mizhnarodnykh zviazkiv PDMU [Department of International Relations of the PSMU]*. Retrieved from <https://www.pdmu.edu.ua/sections/mz> [in Ukrainian].
- Vidomosti pro samootsiniuvannia OPP Medytsyna za druhym (mahisterskym) rivnem vyshchoi osvity zi spetsialnosti 222 Medytsyna [Information on self-assessment of the EPP Medicine at the second (master's) level of higher education in the specialty 222 Medicine]*. (2021). Retrieved from <http://surl.li/mkwv> [in Ukrainian].
- Vidomosti pro samootsiniuvannia OPP Pediatriia za druhym (mahisterskym) rivnem vyshchoi osvity iz spetsialnosti 228 Pediatriia [Information on self-assessment of the EPP Pediatrics at the second (master's) level of higher education in specialty 228 Pediatrics]*. (2023). Retrieved from <http://surl.li/mkwvy> [in Ukrainian].
- Vidomosti pro samootsiniuvannia OPP Stomatolohiia za druhym (mahisterskym) rivnem vyshchoi osvity iz spetsialnosti 221 Stomatolohiia [Information on self-assessment of EPP Stomatology at the second (master's) level of higher education in specialty 221 Dentistry]*. (2021). Retrieved from: <http://surl.li/mkwvh> [in Ukrainian].